עין משפט נר מצוה

קמט א ב מיי' פ"ב מהל' זכיה ומתנה הל' יג סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנו ס"ה:

קנ ג מיי' פ"ד מהלכות בכורים הלכה ו סמג עשין קמ:

קנא ד ה מיי' פי"ב מהל' זכיה ומתנה הל' ז ועי' בהשגות ובמ"מ סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רמח סעיף ג:

רבינו גרשום

קנין פירות שיש לאביו עד שהוא חי דמי כמו שגוף הקרקע יהא שלו ולא בא ליד בן הואיל שמת בחייו לפיכך לא קנה לוקח: לאו כקנין הגוף דמי. והגוף ברשות הבן היה להכי קנה לוקח: המוכר שדהו לפירות. ללוקח עד אותו זמן שהתנו: ר' יוחנן אמר מביא בכורים וקורא. מן האדמה אשר נתתה לי אע"ג דפירות בלבד שלו אותו קנין פירות כקנין הגוף של קרקע הוא שלו עד אותו הזמן דמי ויכול לקרות: ריש לקיש אמר מביא וכו'. ולמה להו לאפלוגי תרי זמנא בהכי: אמר לך ר' יוחנן אע"ג דגבי בכורים קנין פירות כקנין הגוף דמי אפ"ה אצטריך הכא לאשמועינן דלא קנה לוקח דסד"א ודאי קנה לוקח דאבא לגביה בריה מחיל ליה למכור אפילו בחייו וקנה לוקח קמ"ל דלא מחיל ולא קנה. וריש לקיש אמר דאע"ג לגבי בכורים בעלמא כי הכא אצטריך דסד"א דלא קנה לוקח דכקנין הגוף דמי דכל לגבי נפשיה אפי' לגבי בריה נפשיה עדיפא ליה מבריה ולא ניחא ליה למיזבן בחייו ולא קנה לוקח קמ"ל הכא דלגבי בריה מחיל ליה לזבוני שיהו מכורין במיתת האב וקנה לוקח: איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש. אם אמר שכיב מרע נכסיי לך ואחריך לפלוני ואחריו לפלוני משמע שנתן לראשון ושני הפירות בחייהן והשלישי יהא יורש גוף הנכסים: מת שני. בחיי ראשון כיון שלא באו ליד השני אין לשלישי כלום ושלישי הוא בא מכח שני אלא יחזרו הנכסים ליורשי הראשון הואיל דליתא לאחריך ולשלישי לא מצינן למיתן ליה דהכי לא פקיד המצוה. ואם איתא לריש לקיש דקנין פירות שיהא לראשון לאו כקנין הגוף דמי. אמאי יחזרו ליורשי ראשון כיון דלא הוה ליה קנין הגוף הקרקע כשמת ראשון יחזרו איתו ליורשי אותו שנתן מתחלי' מיבעי ליה. אלא מדקאמר ליורשי ראשון ש"מ דקנין פירות שיש לראשון כקנין הגוף דמי וקשיא לריש לקיש: תרגמא רב אושעיא. לעולם אימא לך בעלמא לאו כקנין הגוף דמי. והכא מאי טעמא יחזרו ליורשי ראשון דהיכא דאמר ליה נותן לראשון ואחריך לפלוני שאני דמשמע ואחריך לפלוני אחריך הן שלו ולא בחייך לפי שבחיים הכל שלך הגוף והפירות. והשתא דמת אחריך בחייך הכל שלך הוא. להכי יחזרו ליורשי ראשון ולא ליורשי נותן דנותן סליק עצמו מהן הואיל ואמר אחריך לפיכך קאמרינן בדעתו דלא יחזרו עולמית לעצמו. ולעולם מהא לא תפשוט: והא תניא יחזרו ליורשי נותן. דמשמע דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וקשיא לר' יוחנן דאמר כו'.

גמרא

אמר רבי יוחנן לא קנה לוקח וריש לקיש אמר [א]קנה לוקח רבי יוחנן אמר לא קנה לוקח [ב]קנין פירות כקנין הגוף דמי וריש לקיש אמר קנה לוקח [ג]קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי והא איפליגו בה חדא זימנא [ג)]דאיתמר המוכר שדהו לפירות רבי יוחנן אמר מביא וקורא וריש לקיש אמר מביא ואינו קורא רבי יוחנן אמר מביא וקורא קסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי וריש לקיש אמר [ג]מביא ואינו קורא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אמר לך ר' יוחנן אף על גב דבעלמא קנין פירות כקנין הגוף דמי הכא אצטריך סלקא דעתך אמינא אבא לגבי בריה אחולי אחיל קא משמע לן ורבי שמעון בן לקיש אמר אף על גב דבעלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי הכא אצטריך סלקא דעתך אמינא כל לגבי נפשיה אפילו במקום בריה נפשיה עדיפא ליה קא משמע לן איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש [ג ד]נכסי לך ואחריך יירש פלוני ואחריו יירש פלוני מת ראשון קנה שני מת שני קנה שלישי מת שני בחיי ראשון [ה]יחזרו נכסים ליורשי ראשון ואם איתא ליורשי נותן מיבעי ליה אמר ליה כבר תרגמה רב הושעיא בבבל אחריך שאני וכן רמי רבה בר רב הונא קמיה דרב ואמר אחריך שאני והתניא יחזרו ליורשי נותן תנאי

רשב"ם

לא קנה לוקח. אפילו לכשימות האב אחר כך שמעולם לא היו ראוין לבא לידי הבן אלא יחזרו לשאר יורשי האב. ומיהו אם לא מכרן הבן בחיי האב היה מודה רבי יוחנן שאף על פי שמת הבן ואחר כך מת האב אפילו הכי יורשי הבן יורשין את מתנתו ולא יורשי האב אבל גבי מכירה הרי סילק נפשו משעת מכירה וגם לא בא לידו שיוכל הלוקח לזכות מכחו. ובפרק החובל בבבא קמא (ד) מפרש לפלוגתייהו הכי רבי יוחנן אמר לא קנה לוקח אמר לך כי קתני מתניתין מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב הא כי מיית אית ליה ללוקח דלא מת הבן בחיי האב דאתו להו לידיה דבן אבל מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן כי מיית אב נמי לית ליה ללוקח אלמא קנין פירות כקנין הגוף דמי וכי זבין לאו דידיה זבין ריש לקיש אמר קנה לוקח אמר לך כי קתני מתני' מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב כי מיית מיהא אית ללוקח לא שנא לא מת הבן בחיי האב דאתו לידיה דבן לא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן קנה לוקח אלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וכי זבין דידיה זבין: **קנין פירות.** שיש לו לאב כאילו הגוף קנוי לו דמי ולא היה הבן יכול למכור אלא ע"מ דאתו לידיה וכיון דלא אתו לידיה לא קני לוקח ומיהו אם לא מכרן הבן ולא סילק נפשו מהם ומת הבן בחיי האב לכשימות האב יירש בן הבן את זכות אביו שהיה לו בקרקע: **וקורא.** מקרא בכורים דקרינא ביה האדמה אשר נתתה לי ה' (דברים כו): **מביא ואינו קורא.** שאינו יכול לקרות האדמה אשר נתתה לי ומיהו בהבאה חייב דכתיב [שם] אשר תביא מארצך שהרי שיעבד לו יניקת הקרקע לפירותיו: **אחולי אחיל ליה.** גופא לגמרי וקנין פירות דאית ליה לא ליהוו קנין הגוף. וה"נ הוה מצי למימר דאי איתמר בהא בהא קאמר ר' יוחנן דקנין פירות כקנין הגוף דמי משום דכל לגבי נפשיה אפילו במקום בריה נפשיה עדיפא ליה וכיון דעכב לעצמו פירות שייר בקנין הגוף לעצמו אבל לגבי מוכר שדהו לפירות מודי רבי יוחנן לריש לקיש דקנין פירות שמקנה לאחרים לאו כקנין הגוף דמי דבכל דוכתא נפשיה עדיפא ליה ומשום דשמעינן לה מתירוציה דריש לקיש לא חשש הגמרא לפרש כן. ולר"ל נמי אי איתמר בהא בהא קאמר ריש לקיש משום דאבא לגבי בריה אחולי אחיל אבל לגבי מוכר שדהו לפירות אימא מודי ליה לרבי יוחנן דקנין פירות כקנין הגוף דמי קמ"ל: **מת השני.** אחרי הראשון קנה שלישי: **יחזרו נכסים ליורשי ראשון.** כלומר כשימות הראשון יורשיו יורשין מכחו שהרי לא זיכה לשלישי אלא מכח השני דהא לא קאמר לראשון נכסיי לך ואחריך לפלוני ואם אין פלוני יתנו לפלוני השלישי וכיון דשני לא זכה שלישי נמי לא יקנה אלא יורשי ראשון יירשו להני נכסים ואע"ג דלא היו קנוין לראשון אלא לאכול פירותיהן כל ימי חייו דהא קאמר ליה ואחריך לפלוני אפי' הכי כיון דאין אחריך קיים זכו יורשי ראשון בגוף ופירות. אי אמרת בשלמא קנין פירות הוי חשוב כקנין הגוף הלכך איכא למימר יחזרו ליורשי ראשון שהרי הפירות קנוין לו וכקנין הגוף דמי דאע"ג דהמוכר שדהו לפירות לא קנה בעל הפירות את הגוף משום קנין פירות כקנין הגוף היינו משום דבהדיא פירות מכר לו ולא גוף והרי הוא כמי שאמר לו ואחר אותו זמן יהא הגוף והפירות שלי אבל הכא לא שייר לעצמו כלום אלא לשלישי נתן את הגוף ולראשון ולשני נתן את הפירות וכיון דאיכא תרתי שיש לראשון קנין פירות דכקנין הגוף דמי וגם סילק הנותן עצמו מגוף ופירות הלכך יחזרו ליורשי ראשון אלא אי איתא דלאו כקנין הגוף דמי מאיזה טעם יחזרו לראשון: **יחזרו ליורשי נותן מיבעי ליה.** שהרי לראשון נתן פירות ואין אחריו איש שיקבל לא הגוף ולא פירות הלכך יחזרו לנותן או ליורשיו: **אחריך שאני.** דמשמע דגוף ופירות נתן לראשון דהא בהדיא פריש אחריך יירש פלוני והא ליתיה דלירש הלכך ישארו ביד יורשי ראשון דהכי קאמר ליה כל ימי חייך יהא הכל שלך הפרי והגוף ומה שישתייר אחריך יקבל פלוני ואם היה רוצה ראשון יכול למכור הגוף כדלקמן: **והתניא יחזרו ליורשי נותן.** לר' יוחנן פריך אע"ג דאיכא למימר אחריך שאני אפילו הכי יחזרו ליורשי נותן דקנין פירות דראשון לאו כקנין הגוף דמי וכ"ש קנין פירות דעלמא דלאו כקנין הגוף דמי כר"ל וקשיא לרבי יוחנן:

ה"ג

תוספות

רבי יוחנן סבר לא קנה לוקח. תימה אם כן אמאי אצטריך תקנת אושא דאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה דלא עשתה ולא כלום (לקמן דף קלט:) וי"ל דמיירי כגון שכתב לה דין ודברים אין לי בפירות נכסיך ובפירות פירותיך ולא כתב בנכסיך דא"כ היה מכרה קיים כדאמר בהכותב (כתובות דף פג. ושם) אי נמי התם קנין פירות דבעל דלא הוי אלא מדרבנן ולא אצרכי לכתוב מהיום ולא הוי כקנין הגוף לכך אצטריך תקנת אושא(א):

לא קנה לוקח. פי' ריב"ם ויחזרו ליורשי הבן ולא יוכלו לקוחות לומר אביך זבין ואת מפקת כדאמרינן בסוף מי שמת (לקמן דף קנט. ושם ד"ה ולימרו) דאף על גב דהכא לא שייך טעמא דלקמן משום שיאמר הבן אנא מכח אבא דאבא קאתינא דא"כ יקחו אחי האב חלקם כיון שאינו בא מכח אביו אלא מכח זקינו אלא היינו טעמא שיחזרו ליורשי הבן משום דבמיתת הבן נפלו נכסים לפני בנו וכשמת זקינו קנאם הבן בקבר ממילא ואחר כך ירשם בן הבן וקשה דאמר בסמוך מהו דתימא אביו אפילו לגבי בריה נפשיה עדיפא ליה ולא יקחו הלקוחות כמיתת האב והלא אם המקח בטל לא יחזרו לאב כי אם ליורשי הבן ויש לומר דשפיר קרי ליה בן בנו נפשיה לגבי לוקח ולא דמי לנכסיי לך ואחריך לפלוני ואחרי אחריך לפלוני דאם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון ולא אמר כיון שהקנה הגוף לשלישי לבסוף הוי כנופל לפניו במיתת השני שהרי לא הקנה לו כלום עד אחר שיזכה שני ואפי' לרב ענן דאמר לעיל (דף קכה:) לירתי ולא לירתי ירתיי דלדידיה אם אמר נכסיי לך ואחריך לפלוני אם מת שני (א) לא יחזרו ליורשי שני לא דמי להכא דיותר יש לו לראשון בנכסים מלאב דהתם אם מכר ראשון כל הנכסים מכורים לעולם דהלכתא כרבן שמעון בן גמליאל דאמר אין לשני אלא מה ששייר ראשון אבל הכא אין האב יכול למכור אלא על שימות לכך יחזרו ליורשי הבן והתם ליורשי ראשון:

מביא ואינו קורא. פי' בקונטרס מביא משום דאדמתך קרינא ביה ואינו קורא דלא קרינא ביה מן האדמה אשר נתתה לי ותימה דאי קרינא ביה אדמתך קרינא ביה נמי מן האדמה אשר נתתה לי ונראה שתקנו מדרבנן להביא משום קנין פירות אבל קריאה לא מדאמרינן בהמוכר את הספינה (לעיל דף פג.) משום דמיחזי כשיקרא או משום דאתי לאפקועי מתרומה ומעשר:

והתניא יחזרו נכסים ליורשי נותן. פירש בקונטרס וקשה לר' יוחנן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי ומשני תנאי היא דפליגי בקנין פירות אי הוי כקנין הגוף או לא ואין נראה דהרבה תנאים מצינו דפליגי בקנין פירות בהדיא יותר מאלו גבי מוכר עבדו על מנת שישמשנו שלשים יום בחזקת הבתים (לעיל דף נ. ושם) ועוד (ב) דלדבריו לא גרסינן אלא אחריך תנאי היא ונראה דלר"ל פריך דשני אחריך שאני והכי פריך אי אמרת בשלמא דאחריך לא שאני אלא ההיא דיחזרו ליורשי ראשון הוי טעמא משום דקסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי כר"י (ג) א"ש דמצינו הרבה תנאים דפליגי בהכי אלא אי אמרת דההיא דיחזרו ליורשי ראשון סברא נמי בעלמא דלאו כקנין הגוף דמי והכא משום דאחריך שאני והתניא יחזרו ליורשי נותן והא אין סברא לומר דסבירא ליה דאחריך לאו כלום דלא מצינו פלוגתא בהכי ומשני אלא אחריך תנאי היא כלומר לעולם קמייתא נמי כריש לקיש ואחריך נמי תנאי היא כדמייתי דפליגי רבי ורבן שמעון בן גמליאל באחריך דרבי סבר אחריך לאו כלום היא ולא הקנה לו אלא פירות ורשב"ג סבר אחריך שאני והשתא הוי כולהו כריש לקיש והלכתא כותיה: (גליון. נראה דמייתי שפיר תנאי דע"כ באחריך פליגי אפי' לר"י ולא בקנין פירות אי הוי כקנין הגוף אי לאו דהא טעמא דרשב"ג אין לו לשני אלא מה ששייר הראשון ע"כ משום דאמר אחריך דמשום קנין פירות גרידא פשיטא דלא היה יכול למכור כמו האב דאינו יכול למכור. ע"כ): (רש"א)

אבל

מסורת הש"ס

א) [עמוד קלה. יש"ג], ב) כ"מ לו. גיטין מז., ג) [לעיל קכט:], ד) [פח:], ה) [ועי' תוס' כ"ק פח: ד"ה באלה ותוס' כתובות נ. ד"ה הבעל ותוס' יבמות לו: ד"ה קנין].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לא קנה וכו' אם מת שני בחיי ראשון לא יחזרו ליורשי שני: (ב) ד"ה והתניא וכו' דלדבריו לא גרסי', נ"ב כלומר והוא פירש למחוק הגירסא משום כרוב הספרים: (ג) בא"ד דקנין הגוף דמי כר"י והתניא דיחזרו ליורשי נותן סבר לאו כקנין הגוף דמי כר"ל א"ש דמצינו הרבה תנאים:

מוסף רש"י

אמר ר' יוחנן לא קנה לוקח. אפילו לכשימות האב, דקנין פירות שהיה לו לאב בנכסים הללו קנין הגוף דמי, ואין מכירת הבן מכירה, ומתניתין דקתני אין ללוקח בהן כלום עד שימות האב, הא לכשימות האב יש לו, התם דמית האב בחיי הבן ונתקיימה המתנה, והוה מכר לראשון לשני כל זכות שתבא לידו, אבל מת הבן לא בא זכות לידו (יבמות לו:). המוכר שדהו לפירות. שיאכל הלוקח פירות עד עשר שנים ויחזיר הקרקע לבעלים, וזמן שאין היובל נוהג קאמר, דהיינו משגלו [illegible] סנהדרין, עד חרבות ירושלים, דאי בזמן שיובל נוהג [illegible] מכירה לפירות היא שהרי [illegible] (גיטין מז.). מביא וקורא. מביא בכורים וקורא [illegible] כי הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי, דקנין פירות כקנין הגוף (גיטין שם).